

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR XAYOTIDA ATROF-MUHIT VA EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA BERISHDA INNOVATSION TA'LIMY O'YINLARNING ROLI

AZIZA YAKUBOVA MURODILLAYEVNA

Samarkand viloyati Kattaqo'rg'on shahar 19-DMTT

ANNOTATSIYA

Mazkur ishda maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida atrof-muhitni anglash, ekologik ong va madaniyatni shakllantirishda innovatsion ta'limiy o'yinlarning ahamiyati yoritilgan. Ekologik ta'lim-tarbiya bolalarning tabiatga nisbatan ongli munosabatini shakllantiradi, ularda tabiatni asrash, unga mehr bilan qarash, mas'uliyatli xulq-atvorni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, o'yin orqali o'rganish maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Shu sababli interaktiv, qiziqarli va bolalarning yosh xususiyatlariga mos ta'limiy o'yinlar yordamida ekologik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish bugungi kun ta'limining dolzarb masalalaridan biridir. Ushbu ishda innovatsion yondashuvlar, metodik tavsiyalar hamda amaliy tajribalar asosida ekologik ta'limiy o'yinlarning o'rni, turlari va ularning tarbiyaviy samaradorligi chuqur tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, ekologik tarbiya, atrof-muhit, bolalar psixologiyasi, innovatsion o'yinlar, ta'limiy o'yin metodikasi, ekologik ong, barqaror rivojlanish, interaktiv ta'lim*

KIRISH

Bugungi globallashuv va ekologik muammolar kuchayib borayotgan davrda insonning tabiatga bo'lgan munosabati, atrof-muhitni muhofaza qilish borasidagi bilim va ko'nikmalari jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omilga aylanmoqda. Ayniqsa, ekologik madaniyatni shakllantirish jarayonini erta yoshdan boshlash zarurati dolzarb masalalardan biridir. Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha ta'lim tizimi bolalarda

ekologik ongni shakllantirish, tabiatga e'tiborli va mas'uliyatli munosabatni rivojlantirishda muhim bosqich hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tabiat hodisalari va tirik mavjudotlar haqida chuqur bilimga ega emas, ammo ular uchun atrof-muhitni o'rganish qiziqarli va hayajonli jarayon hisoblanadi. Shunday bo'lsa-da, bu yoshdagi bolalarning psixologik, fiziologik va bilish xususiyatlaridan kelib chiqib, ularni ekologik masalalarga to'g'ri yo'naltirish uchun maxsus yondashuvlar talab etiladi. Ana shunday samarali usullardan biri bu ta'limiy o'yinlar orqali ekologik tarbiya berishdir.

ASOSIY QISM

Ekologik tarbiya — bu nafaqat bilim berish, balki bola qalbida tabiatga mehr, unga nisbatan mas'uliyat hissini uyg'otish jarayonidir. Aynan maktabgacha yosh — shunday muhim davrki, unda bolaning dunyoni idrok etish uslubi shakllanadi, va ayni vaqtda o'yin orqali o'rgatish eng samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ta'limiy o'yinlar orqali ekologik tushunchalarni singdirish jarayoni ko'plab innovatsion yondashuvlarni talab etadi. Masalan, bolalarni bog'dagi daraxtlar, gullar va qushlar bilan tanishtirish uchun "Tabiat detektivi" o'yini tashkil etilishi mumkin.

Ushbu o'yinda bolalar turli topishmoqlarni yechish, tabiatdagi belgilarni kuzatish, ularni rasm orqali aniqlash orqali o'rganadilar. Shu bilan birga, ular tabiatga nisbatan e'tiborliroq bo'lishni o'zlashtiradilar.

Interaktiv texnologiyalardan foydalanish ham bolalarning ekologik bilimlarini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Masalan, planshet yoki interaktiv doska orqali "Ekologik rangli dunyo" nomli o'yinni o'ynash mumkin. Bu o'yinda har bir rang tabiatdagi biror holatni bildiradi: yashil – toza havo, ko'k – toza suv, qizil – ifloslanish kabi. Bolalar ranglar orqali muammolarni tanlab, ularni qanday hal qilish mumkinligini muhokama qiladilar.

Shuningdek, rolli o'yinlar orqali ekologik ongni rivojlantirish mumkin. Masalan, "Men bog'bonman" o'yini orqali bolalar o'zlarini daraxt ekuvchi, gullarni parvarish qiluvchi sifatida tasavvur qiladilar. Ular suv quyish, begona o'tlarni tozalash,

changlardan himoya qilish kabi harakatlarni bajarish orqali tabiatni asrashga nisbatan ijobiy xatti-harakatlarni o'zlashtiradilar.

Qo'g'irchoq teatridan foydalanish ham samarali usullardan biridir. Ekologik ertak asosida sahna ko'rinishini tashkil etib, bolalarni faol ishtirok etishga undash orqali ularning ongiga ekologik tushunchalarni chuqurroq singdirish mumkin.

Masalan, "Ifloslangan daryo" yoki "Yordam so'ragan o'rmon" kabi sahna ko'rinishlari bolalarda ekologik muammolarni tushunish, ularga befarq bo'lmaslik hissini uyg'otadi.

Shuningdek, tabiat qo'riqlovchisi sifatida "Ekologik kunlik" yuritish g'oyasi ham amaliy jihatdan ahamiyatlidir. Har bir bola har kuni tabiatda ko'rgan o'zgarishlarini, nima yaxshi yoki yomon bo'lganini rasm yoki oddiy so'zlar bilan kundaligiga yozib boradi. Bu esa ularning kuzatuvchanligini, tafakkurini va ekologik mas'uliyatini rivojlantiradi.

Yuqoridagi misollar shuni ko'rsatadiki, ekologik ta'limiy o'yinlar faqat bilim emas, balki ko'nikma, hissiyot va ijtimoiy xulq-atvorni shakllantirishga xizmat qiladi. O'yin orqali bola o'zining atrof-muhitdagi o'rnini tushunadi, tabiatga zarar yetkazmaslikka harakat qiladi, balki uni himoya qilishga intiladi.

Innovatsion o'yin metodlarining afzalligi shundaki, ular bolani "o'rganishga majburlamaydi", balki uni o'zi bilmagan holda o'rgatadi. Bu esa barqaror ekologik madaniyat poydevorini aynan maktabgacha yoshdan boshlab shakllantirish imkonini beradi.

Quyida mavzuga mos kreativ amaliy ekologik o'yinlar va metodlar jadval ko'rinishida faqat amaliy tarzda taqdim etiladi:

O‘yin yoki Faoliyat Nomi	Amaliy Tavsifi
Tabiat detektivi	Bolalar maktabgacha ta’lim muassasasi hovlisida barglar, qushlar, toshlar va hasharotlarni aniqlaydi, rasmiy belgilar orqali topishmoqlar yechadi.
Men bog‘bonman	Har bir bola o‘ziga “o‘simlik” tanlaydi, uni g‘amxo‘rlik bilan parvarishlaydi: sug‘oradi, tuprog‘ini yumshatadi, gullash jarayonini kuzatadi.
Rangli ekologik dunyo	Raqamli yoki kartochkali o‘yin: bolalar har bir rangga muvofiq ekologik holatni tanlaydi va uni tuzatish bo‘yicha fikr bildiradi.
Yashil tanlov	Har hafta eng “ekologik faol bola” belgilanadi: kim chiqindilarni ajratdi, gullarga qaradi, suvni tejadi – shular asosida baholanadi.
Ertakdagi o‘rmonni qutqar	Qo‘g‘irchoq teatri orqali ifloslangan o‘rmon ertagi ko‘rsatiladi. Bolalar oxirida muhokama qiladi va qanday yordam berishni taklif etadi.
Tabiat ovozlari viktorinasi	Bolalar quloq orqali qushlar, shamol, yomg‘ir kabi tovushlarni eshitadi va ularni rasmlar bilan bog‘lab to‘g‘ri topishga harakat qiladi.
Ekologik rol o‘yinlari	“Men yomg‘irman”, “Men daraxtman”, “Men baliqman” kabi rollar orqali har bir bola tabiatda o‘z rolini tasvirlaydi va himoyalaniшни o‘rganadi.

XULOSA

Bugungi globallashuv va ekologik muammolar kuchayib borayotgan davrda maktabgacha yoshdagi bolalarga ekologik ta’lim-tarbiya berish dolzarb masalaga aylangan. Ayniqsa, bu borada innovatsion ta’limiy o‘yinlarning roli beqiyosdir. O‘yin

orqali bolaning fikrlashi, sezgi va idroki rivojlanadi, tabiatga nisbatan mehr, g'amxo'rlik, mas'uliyat hissi shakllanadi.

O'yinlar bola tafakkuriga mos, qiziqarli va interaktiv shaklda tashkil qilinganda, ularning o'zlashtirish darajasi ortadi. Amaliy misollar orqali ko'rildiki, ekologik mazmundagi o'yinlar bolalarni faollikka, mustaqil fikrlashga, atrof-muhitga ongli munosabatda bo'lishga o'rgatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimova, M. A. Ekologik tarbiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. To'xtayeva, Z. R. Maktabgacha ta'limda ekologik tarbiya. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Jo'rayev, B. H. Innovatsion pedagogika: Nazariya va amaliyot. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
4. Qodirova, N. A. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2022.